

Uydu Yayıncılığında İlk Sorunlar

**UYDU İLE
ULUSLARARASI TELEVİZYON YAYINCILIĞI
“ÖN İZİN”***

Stephen Gorove

Çev: Yard. Doç. Dr. Jale SARMAŞIK

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi**

Uydu telekomünikasyonu, uzay çağının dev atılımının bir simgesidir. Son yıllardaki teknolojik gelişmeler, televizyon yayınlarının kitlelere ve evlerdeki alıcılara uydu sinyalleri aracılığıyla kolayca ulaşmasına olanak tanımıştır. Hindistan Eğitsel Uydu Denemeleri (SITE) bu yeni teknolojinin potansiyelini çarpıcı bir şekilde göstermektedir. SITE, ABD'nin ATS-F uydusunu, alıcılarını kullanarak, Hindistan'ın uzaklık ve mali güçlüklerden ötürü ulaşılabilen bir çok bölgesine televizyon programları iletmektedir.

Son yirmi yıldaki keşiflerden sonra, televizyon yayınlarının uydular aracılığıyla ev alıcılarına ulaşması "Uydu ile Doğrudan Uluslararası Yayıncılık" (DTBS) dan kaynaklanan hukuki sorunları şiddetlendirmiştir. Bu makalenin amacı ise, DTBS' den kaynaklanan en önemli hukuksal sorunlardan biri olan "Ön İzin" konusunun incelenmesidir.

I. Genel Kurul'un DTBS Konusundaki Toplantılarının Geçmişi

Uluslararası topluluk, uzun zamandır uzay iletişiminin önemini kavramıştır. 1961 yılının başlarında yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda şu açıklama yapılmıştır: "*Uydularla iletişim, bütün dünya üzerinde ayrılmaz gözetilmeksizin tüm ulusların kullanımına açık olmalıdır*". Bir kaç yıl sonra, 1968'de Birleşmiş Milletler Komitesi içinde, Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanımı (UNCOPUOS) projesi dahilinde DTBS ile bütünleşmiş ekonomik ve teknik sorunların çözümü için bir "Etüd Grubu" oluşturuldu.

Bunu izleyen yıllarda Etüd Grubu, birçok ülkeden gelen önerileri in-

celedi. UNCOPUOS etüd grubunun incelemeleri sonucu, UNCOPUOS ana komitesi ve onun alt komitelerince, DTBS' ı yönlendiren ana ilkeler doğrultusunda bir çok konuda uzlaşmaya varıldı. Ayrıca, bu incelemeler başlıca anlaşmazlıkların politik ve ideolojik etkenlerden doğduğunu gösterdi. Bu görüş ayrılıkları DTBS'nin temel prensipler bildirisinde parantez içinde belirtilmiştir.

Tüm bu anlaşmazlıklara rağmen, 1982 yıllarının sonlarında Genel Kurul'da 13 çekimser ve 13'e karşı 108 kabul oyuyla Uluslararası Doğrudan TV Yayınları İçin Kullanılan Uyduların Yönetim Prensipleri hakkındaki kararname kabul edildi. Oylar, klasik ideolojik gruplaşmalara göre verilmişti. Amerika Birleşik Devletleri ve bir çok batı devleti karşı oy veya çekimser oy verirken Üçüncü Dünya Ülkeleri, Çin, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkeleri kabul oyu vermişlerdi. Bu oylama, DTBS'nin geleceğinde ulaşılması planlanan konsensüs adına rahatsız edici bir işaret olmuştu. Bir çok devlete, özellikle uzlaşma sağlayamayanlara göre, konsensüsün sağlanmasının ertelenmesi, UNCOPUOS'un gelecek çalışmalarını ve verimliliğini olumsuz yönde etkileyecekti.

II. Önerge 37/92

A. Gerekli Hazırlıklarda Konsensüs Eksikliği

Önergede, DTBS'nin kontrol ve yönetimine ilişkin temel prensipleri belirlemeye ve bu aktivitelerden doğacak çıkar ve sorumlulukları düzenlemeye ve uluslararası barışçıl temeller üzerine oturtulmasına dayanıyordu.

Önergedemutabık kalınan hususlar şu şekilde belirtilmişti:

Uydularla uluslararası doğrudan TV yayınları alanındaki aktiviteler ile ilgili tüm hazırlıklar, uluslararası hukuk, Birleşmiş Milletler Tüzüğü, "Ay ve diğer gök cisimleri dahil Uzayın kullanımı ve araştırmalarda ülkelerin aktivitelerin yönetim prensipleri anlaşması", Uluslararası İletişim Antlaşması ve Radyo Tüzüğü, uluslararası dayanışma ve insan hakları gözetilerek gerçekleştirilmelidir.

Her devlet uyduyla uluslararası doğrudan televizyon yayıncılığı alanındaki aktiviteleri, kendi hukuksal sınırları içinde yönetmek için eşit haklara sahiptir.

Bütün devletler ve uluslar, bu aktivitelerden faydalanmalıdır. Bu teknolojiden ayırım gözetilmeksizin tüm ilgili devletlerin faydalanmasında karar birliği sağlanmalıdır.

DTBS aktiviteleri, ulusal dayanışmayı, karşılıklı uzlaşmayı ve dostça ilişkileri güçlendirici, barış ve güvenlik konusunda duyarlı, tüm halkları bütünleştirici temeller üzerinde olmalıdır... Bu aktiviteler değişik görüşlere yer vermeli, bilimsel, teknolojik ve kültürel alanda bilgi değişimini sağlamalı, sosyal ve ekonomik kalkınmaya hizmet etmeli ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde hayat standartlarının yükseltilmesi amacıyla hizmet etmelidir.

UNCOPUOUS üyeleri ayrıca, barışsal yaklaşım, yayın hakları ve komşuluk haklarındaki ortak çalışma arzusu , DTBS aktiviteleri için B.M. genel sekreterinin dikkatinin çekilmesi ve acilen görüşlerinin alınması konusunda anlaşmaya vardılar.

Ne yazık ki, üzerinde anlaşmaya varılan konular konsensüsün oluşmasını engelleyecek kadar itiraz gördü. Tartışmalı prensiblerden biri DTBS aktivitelerinin, devletlerin en üst düzeydeki hakları ile uyumluluğuydu; çatışmazlık prensibinde olduğu gibi DTBS aktivitelerinin devletlerin uluslararası sorumluluğunda ve onların yasal otoritesi doğrultusunda olması , DTBS aktivitelerinin devletlerin politik , kültürel yapılarına saygılı olması ve DTBS kullanımının kalkınmakta olan ülkelerin ulusal gelişimine katkıda bulunmasının gerekliliği idi.

Tartışılan konulardan biri de, gerekli hazırlıkların hangisinin önce olacağı konusunda idi . UNCOPUOS üyeleri, bir ülkenin, DTBS'yi kurmak için kendi tasarılarını diğer kabul edebilecek ülkelere benimsetip onların kendisine danışmasını sağlama düşüncesine özellikle karşı çıktılar . Üyeler , aynı zamanda, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)'nin ilgili kural-lar ile uygunluk gösteren bir anlaşmasağlanana kadar uluslararası bir DTBS servisinin kurulmasının geciktirilmesine de karşı çıktılar.

Tartışmalardaki en kesin ilke "ön izin" gerekliliği ile ilgilidir. Bu durumda, esas engel iki uç pozisyondan kaynaklanmaktadır. İlki haber özgürlüğü prensibi üzerine kurulmuştu ve bu Amerika, Japonya ve bazı Batı Avrupa ülkeleri tarafından başarıyla gerçekleştirilmişti. İkinci görüş pek çok komünist ve gelişmekte olan ülke tarafından desteklenmekteydi. Bu egemen

devlet prensibini ortaya çıkarmıştı ve DTBS'nin yabancı bir ülkede kurulma aşamasına gelmeden önce gönderici ve alıcı ülkeler arasında öncelikle bir ön çalışma yapılmasını gerçekleştirmişti.

DTBS konusundaki ön izin tartışmasının çözümü remote-sensing ile ilgili tartışmaların çözümünden çok daha umutsuz bir durumdadır. DTBS ve remote-sensing konularında aynı ülkelerin çoğu bir tarafta haber/ bilgi özgürlüğü prensibini desteklerken diğer tarafta da devlet egemenliği görüşü üzerinde bastırıyorlardı. Ve remote-sensing konusunda üzerindeki düşünce farklılıkları da biraz belirtilmişti. Ön izin düşüncesini savunanlar, eğer bütün ülkelerin, remote-sensing aktiviteleriyle uğraşırlarsa aynı verileri kanuni yollarla edinilebileceğini anladıkları zaman remote-sensing konusunda bir anlaşmaya varılabilir. Bundan başka, DTBS konusunda açıkça görülebilen potansiyel bir zararın önemi remote-sensing olaylarındakinden çok daha büyüktür. Remote-sensing olayına karşı ön izin düşüncesini savunan ülkeler, diğer ülkelerin kendilerine ait bölgeler ve kaynaklardan elde edilmiş verilerden haksız bir avantaj sağlamalarından korku duymaktadırlar. Aksine DTBS konusunda ön izni destekleyenler, istenmeyen yabancı yayımcıların kültürel ve politik açıdan yaratabileceği etkilerden endişe duymaktadırlar. Ve bu onların milli düşünceleri için çok büyük bir tehlikedir.

B. Ön İzin Çıkmazına Bir Alternatif

A.B.D.'nin DTBS ile ilgili sayısız dosyası Washington ve Moskova'nın içinde bulunduğu ön izin çıkmazından kurtulabileceği bir tek durum olduğunu göstermektedir. UNCOPUOS'un 1982'deki toplantısında, Yunan temsilci A.B.D.'ye de S.S.C.B.'ye de uygun gelebilecek bir düşünce öne sürmüştür. Uluslararası bir DTBS servisinin kurulmasının uluslararası hukukunda gerektirdiği gibi anlaşmaların ve/veya düzenlemelerin temeli üzerine olabileceğini belirterek her iki tarafında tatmin olabileceği bir düşünce öne sürmüştür. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer alan bir temel hak olan eksiksiz haber ve bilgi verebilme özgürlüğü savunucusu devletler, uluslararası hukukun bir parçası olan haberleşme özgürlüğünü hukuki yollarla tartışabilirlerdi. Aynı zamanda, devlet egemenliğinin tanınmasının da uluslararası hukukun bir parçası olduğunu da tartışabilirlerdi. Bu durumda her iki düşünce de kendine uluslararası hukukun içinde sığınılacak bir nokta bulmuştu.

Ne yazık ki, Yunanistan'ın teklifi suya düşmüştü. Gayri resmi konuşmalar sırasında Amerikalı bir delege, bu çıkmazdan kurtulmak için " söz imzası " şeklinde yeni bir fikir ortaya atmıştı. Sovyet delege karşıt bir görüş be-

lirtmediğinden uzlaşmaya varılabileceği şeklinde bir durum ortaya çıkmıştı. Bu sırada Hint delegesi uluslararası hukukla uygunluk sağlayacak anlaşmalar ve düzenlemelerin temeli üzerinde bir uluslararası DTBS servisi kurulabileceğini belirtti. Hint delegesinin karşıt görüşü tartışmayı yeniden alevlendirdi. Bazı ülkeler de Yunanistan'ın gizli çıkarlar sağlamaya çalışmakla suçladı ve böylece uzlaşma hayalleri yok oldu. Yunanistan'ın teklifine karşı alınan tavır talihsiz ve üretken olmaktan yoksundu. Yunanistan'ın bu teklifi, her iki süper gücün çıkarına uygun olabilirdi. Bu tür formüller çok nadiren bulunur ve bir kez kaybedildiği zaman bir daha asla bulunamaz. Bu durumda bazı 3. Dünya ülkelerinin Yunanistan 'ın önerisine karşı çıkmalarıyla DTBS üzerinde varılabilecek bir konsensus da ortadan kalkmış oldu.

III.Ön İzinin Arkasındaki Sebep

Her ne kadar "ön izin", DTBS üzerinde varılabilecek konsensus için çok büyük bir engelse de bu terim değişik ülkelerde değişik şeyler ifade ediyordu. Ön izin bazı ülkeler için alenicele bir sistem kurmak, diğerleri için genel yayıncılık işlemleri ve düzenlemeler, diğer bir takım ülkeler için devletin program içeriğine koyduğu bir sansürdür. A.B.D. önergesi, ITU 'nun donanımı ve DTBS'nin prensipleriyle uygunluk sağlayacak bir ön danışma ve anlaşma gerektiriyordu. Böylece ön mücadele, ön danışma ve anlaşma ile bağlantılı olduğu için DTBS'nin kurulmasından önce halledilmesi gereken bir konuydu

Amerika'nın ön mücadele olan bu itirazı önergede de belirtildiği gibi, iki temel kaygıdan kaynaklanmaktadır. İlk olarak, bir yayıncının yabancı bir devletten izin almasını gerekli kılan bir prensip Amerika'nın yayıncılar ve onların hedef kitesinin hakkına tecavüz, aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin sınırsız haber aramak, almak ve iletebilmek ile ilgili 19. maddesinin ihlalidir. İkinci olarak, bu tür sansürler, DTBS'nin gelişmesine engel olmanın yanında diğer iletişim medyaları üzerinde de çok zararlı etkilerde bulunabilir.

Amerika'nın yanında oy kullanan ülkelerin bazı kaygıları vardı. Örneğin, İngiltere şu beyanda bulundu:

Özgür bir toplumda iletişim ve haber medyası devletin bir kurumu olamaz. Medya halkı tam anlamıyla bilgilendirmek, devletteki gelişmelerden haberdar etmek, halkın düşüncesini yansıtmak ve eleştirel olabilmek için özgür olmalıdır. Ve bir ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesi için iletişim öz-

gürlüğünün olması gereklidir.

Hollanda, özgür iletişimin ekonomik ve sosyal gelişmeler üzerindeki gerekliliği tekrarladı. Japonya ve İtalya'da önergenin Batı ülkelerinin karşı çıkmalarına rağmen benimsenmesinin anlamsız olacağını belirtti.

DTBS televizyon yayıncılığını kapsamına aldığı için ön izni savunan bazı ülkeler radyo yayını gibi başka bir görüş benimsediler. Bu ülkeler, bir televizyon yayınının görsel olması sebebiyle radyodan daha büyük bir etki alanına sahip olarak zoraki bir yayıncılık olayının artmasına sebep olmasından korkuyorlardı. Ön izni savunan ülkeler, esas olarak, yabancı DTBS yayınlarının bunların kültürel, politik ve ideolojik varlıklarını kontrol edilemeyecek şekilde değiştirmesinden endişe duyuyorlardı. Yuri Kolosov, UNCOPU-OS'un alt komitesinde görevli Sovyet delegesi, bu endişeyi Colombia Üniversitesi'nde kısa bir süre önce yaptığı bir konuşmada belirtmişti.

Kolosov'a göre televizyon radyo yayıncılığının ötesinde etkilere sahip, mevcut en güçlü iletişim aracı idi. Ve Kolosov ideolojileri diğer milletlere benimsetmek amacıyla kullanılan bazı teknikler yüzünden televizyonu suçluyordu. Her ne kadar bu televizyonun çok kullanıldığı Doğu Blok'u ülkeleri için geçerliyse de gelişmekte olan ülkeler için hiç bir geçerliliği yoktu. Çünkü milyonlarca insanın televizyondan mahrum olduğu gelişmekte olan ülkelerde ekonomi, kültür, politika ve eğitim üzerinde ki etki asgari olacaktı.

Doğu Blok'u ülkeleri yayınları sınırlamadaki becerilerini inkar ederek DTBS'nin tehlikesini çok abarttılar. Ülkelerin DTBS'yi reddederek elde edecekleri bazı tek taraflı kazançlı durumlar vardı. "Karmaşa" veya istenmeyen uluslararası yayınların ortadan kalkması, halkın hizmetine sunulmuş alıcılar üzerinde kontrol kurulması bunların başlıcalarıydı.

DTBS üzerinde varılabilecek iki veya çok taraflı bir anlaşma kolay haber akışını engelleyen ve haber alımı ve iletimini engellemek gibi insan haklarına karşı tek taraflı bir sisteme tercih edilirdi. Tek taraflı bir sistemin uygulanması sadece o ülkenin milli varlığı tehdit altına girdiği zaman geçerli sayılabilirdi.

IV. Uluslararası Geleneksel Hukuk ve DTBS

DTBS'de ön izni tartışan devletler, dünyanın bir çok yerinde yabancı T.V. yayınlarının net olarak izlenebileceği gerçeğini gözden kaçırmayacak-

lardır. A.B.D’de ülkenin kuzeydoğusunda yaşayanlar kolaylıkla Kanada, Teksas’da yaşayanlar ise, sık sık Meksika yayınlarını alabilmektedirler. Yabancı yayınların kolayca alınabilmesi olayına birçok Avrupa ülkesinde çok daha sık rastlanmaktadır. Kuzey Almanya, Hollanda yayınlarını izleyebilir ve Doğu Almanya ve Batı Almanya sınır bölgeleri sakinleri düzenli olarak her iki ülkenin yayınlarını izleyebilir. Benzer olarak, yabancı T.V. programları Hollanda, Belçika, İsveç, Avusturya ve Fransa’nın bazı bölgelerinde düzenli olarak izlenmektedir. Daha da önemlisi böyle yayımcıların bu gibi olaylarına rağmen resmi itirazlara rastlanılmamaktadır. Bundan başka, kırsal radyo operatörleri alıcı devletten yetki istemeyi hiç düşünmeden dünyanın her tarafına yayın yapmaktadırlar.

Böyle uygulamalar, bir çeşit Yayımcılıkta Uluslararası Geneksel Hukukun oluşmasına neden olabilir. Eğer bu hukuk gerçekten geliştirilirse ve eğer yere bağlı yayımcılığı kapsamına alırsa, ön izin prensibinin kabulüne bir engel olabilir. Uluslararası uygulama, yayıncılıkta uluslararası alışılmış hukukta birleşilirse, ne kadar başarıya ulaşılır ve daha sonraki çalışmalara ne kadar katkıda bulunabilir.

V. Gelecekteki DTBS Tartışmaları

Bu anlaşmada, Önergede ön iznin temsil edilmesiyle çıkabilecek problemleri önceden kesin olarak saptamak zordur. DTBS Önergesi yasalaştırılmış bir güce sahip değilse de özellikle gelişmekte olan ve sosyalist devletleri ön izin gibi prensiplerin uluslararası DTBS’yi kontrol edeceğine inandıklarını göstermektedir. Önergenin uluslararası DTBS’nin gelişmesini yavaşlatacağını ya da önerge için devam eden DTBS aktivitelerinin karşılığının ön anlaşmaları kamuya açıklayacaklarını ya da alıcı devletlerin itirazlarının üzerine çıkılacağını bize sadece zaman gösterecek.

Eğer önergede temsil edilen tartışmalı DTBS prensipleri bir anlaşmayla birleştirilseydi aynı sorun çok daha acil olabilirdi. Devletlerin ve yayımcı yatırımcılarının böyle bir anlaşmaya nasıl bir reaksiyon gösterecekleri belirsizdi. Anlaşmayan devletler ve bu devletlerdeki yayımcılar alıcı devletlerin izni olmadan Uluslararası DTBS’yi kullanabilirlerdi. Böyle bir durumda muhtemelen istenmeyen yabancı DTBS’yi alan devletler olayı B.M.’de ve B.M. dışında protesto edeceklerdi. Şikayet sebepleri ise, "Uzay Objelerince Verilen Zarar için Uluslararası Sorumluluk Anlaşmasına" dayandırılmaz, çünkü Anlaşma beyne doğrudan verilen fiziksel veya maddesel hasarlar için tasarlanmıştır. Aktivitelerin yoğunlaştığı ülkelerde devletsel

ve devletsel olmayan yatırımların “ulusal” uzay aktiviteleri için uluslararası sorumluluk alanı oluşturan 1967’deki Dış Uzay Antlaşmasının VI. maddesi altında sorumluluk uluslararası DTBS yayıncılığını tam anlamıyla kontrol etmez. DTBS Önergesine red oyu kullanan devletler, taraftar olmadıkları bir önerge veya sonrasındaki bir antlaşmanın onları zorlayamayacağını göstererek, muhalefetliklerini birkez daha anımsatabilirler. Devlet sorumluluğunu yerleştirmede bir problem de, yayın aktiviteleri dünya üzerinde bir devlette veya dış uzayda bir uyduda gerçekleştiği halde o yayının etkilerinin dünyada başka bir devlette görülebileceği gerçeğinden gelmektedir. Tazminatlar için yürütülen faaliyetlerin hukuk kurallarının seçimi ülkeler arasında değişiklik yaratabilir.

İdeali, yayıncı ve alıcı ülkelerin ve yatırımcıların en yakın zamanda bir uzlaşmaya varabilmek için kendi aralarında bir başvuru ricası üzerinde anlaşmaya varmalarındır. Uzlaşan devletler milliyetçi politika ve karşılaşılacak düzenli problemler beklemedikleri zaman, karşılıklı ilgi ve dostça ilişkiler böyle uzlaşmalarda sonuca varmayı kolaylaştırmaktaysada devletler ve yayımcı yatırımcılar yabancı DTBS gelişince- çoğunlukla iki taraflı ve bazen çoğulcu temellerde - uzlaşacaklardır. Eğer ki, Birleşmiş Milletler böyle bir uluslararası DTBS anlaşmasına katılacak olursa konuşma ve basın özgürlüğü haklarının kısıtlanmamasını dikkate almak zorundadır. Böyle haklarla çelişkiye düşen anlaşmalara mahkemelerde kesinlikle meydan okunacaktır, ve B.D. onları, anlaşma yapan bir gücün yürürlükte ve bünyeleştirilmiş çalışmaları olarak savunmakta zorlanabilir.

* Stephen Goreve, “International Direct Television Broadcasting by Satellite “Pior Consent” Revisited, **Columbia Journal of Transnational Law**, Vol.24, No.1, New York, 1985.